

عوامل فرار دختران از منزل در ولایت بلخ افغانستان و راه های حل آن از نظر اسلام

پوهنیار عبدالشکور "مرادی" ۱، و پوهنیار الله محمد "معروف" ۲

۱ استاد دیپارتمنت علوم و فرهنگ اسلامی پوهنځی تعلیم و تربیه پوهنتون بلخ shukormuradi786@gmail.com

۲ استاد دیپارتمنت تعلیمات اسلامی پوهنځی شرعیات پوهنتون بلخ Mohamad555@gmial.com

چکیده

افغانستان یک کشور اسلامی بوده و ارزش‌های اصیل اخلاقی از موضوعات مهم و با ارزش در این کشور تلقی می‌شود که معضله فرار دختران از منزل با روح جامعه اسلامی سازگار نیست، و به اساس فقر فرهنگی و سطح پایان تحصیلی و ضعف معلومات دینی، حملات و تهاجمات فرهنگی سبب بروز مشکلات گوناگون گردیده که از جمله می‌توان فرار دختران از منزل را در این کشور بخصوص ولایت بلخ برشمرد، لهذا تصمیم بر این شد تا تحقیقی پیرامون این مشکل داغ اجتماعی انجام دهیم تا عوامل و اسباب این پدیده برملاء گردد که در روشنایی آن بتوانیم راه حل دریافته و مشکلات ناشی از این موضوع را در جامعه بلخ پایان بخشیم.

واژه‌های کلیدی: عوامل فرار، دختران، ولایت بلخ افغانستان، اسلام

مقدمه:

ثنا و ستایش بی پایان برای الله متعال که خالق آسمانها و زمین و آنچه در بین آنها است و درود بی پایان برای سرور کائنات حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم که با بعثت او جهان نورانی گردید.

موضوع فرار دختران از منزل در این اواخر به یک مشکل بسی بزرگ اجتماعی مبدل گردیده که سبب رنج و تکلیف اکثر هم وطنان عزیز ما قرار گرفته و حتی سبب بدنامی خانواده‌ها و ایجاد دشمنی‌ها و کدورت‌ها که در نتیجه قتل‌ها صورت گرفته و آرامش روانی جامعه را از بین برده است. لهذا خواستم تا تحقیق تحت عنوان **عوامل فرار دختران از منزل در ولایت بلخ افغانستان و راه‌های حل آن از نظر اسلام** انجام دهم و این مشکل ریشه‌یابی گردد، اسباب و عوامل آن مشخص گردد و راه‌های حل آن نیز روشن گردد که سبب رهایی مردم عزیز از این معضله قرار گیرد.

در این تحقیق کوشش می‌گردد تا تعریف مشخص از فرار دختران از منزل داشته باشیم و انواع آن را دریابیم چون فرار به اساس جنسیت، سن، سطح تحصیلی و محیط زندگی فرق می‌کند؛ و عوامل چون امنیتی، اقتصادی، اخلاقی، بیکاری در این تحقیق قابل بحث می‌باشد. برای تمام عوامل پس از تحقیق راه‌های حل در نظر گرفته خواهد شد.

پیشینه تحقیق:

در مورد عوامل فرار دختران از منزل در ولایت بلخ تا هنوز به شکل مستقیم کدام تحقیق تحت عین عنوان صورت نگرفته با وجودیکه از مشکلات بزرگ منطقه بشمار می‌رود، به همین لهذا خواستم این معضله اجتماعی را به بحث بگیرم. چون هم موضوع بکر است و هم یک مشکل اجتماعی در ولایت بلخ که متأسفانه در جامعه کنونی ما به همچو مسائل توجه صورت نمی‌گیرد و به همین دلیل مشکلات جامعه ما رو به افزایش است؛ و ادارات ذیربط در ولایت بلخ کم‌توجهی می‌کند و تنها وظیفه خود می‌داند که قضیه‌ها را به رسانه‌ها و مراکز عدلی و قضائی گذارش دهند و هیچ برنامه برای راه‌حل این معضلات اجتماعی در دست ندارند.

اهمیت موضوع:

موضوع فرار دختران از منزل یک مشکل بسی بزرگ در اجتماع اسلامی بشمار می‌رود که هم سبب بدنامی فامیل گردیده و هم سبب ایجاد کینه و کدورت‌های اجتماعی واقع می‌شود و این موضوع با فرهنگ اصیل اسلامی و افغانی در مغایرت است. و این مشکل در سال‌های اخیر رو به افزایش بوده و به یک خطر جدی مبدل گردیده که نیاز است با به دست آوردن نتیجه تحقیق به این مشکل پایان داد.

اهداف موضوع:

تشخیص تمامی عوامل فرار دختران از منزل در این ولایت، دریافت اسباب فردی، خانوادگی و اجتماعی فرار دختران از منزل.

- ✓ دانستن تأثیرات منفی فرار دختران از منزل و عواقب وخیم فراری‌ها.
- ✓ راه‌های رهای از این پدیده شوم و پیشگیری از آن.
- ✓ مسدود ساختن انگیزه‌های فرار و امیدبخشی به انتخاب راه سالم تشکیل زندگی.
- ✓ تشویق مبارزه علیه مشکلات زندگی و نه گفتن به تصمیم فرار از منزل.
- ✓ آگاهی مسئولین ذی‌ربط به این معضله.
- ✓ رهنمایی جوانان به اساس هدایات شریعت اسلامی.
- ✓ دانستن نقش رسانه‌ها در ازدیاد این مشکل و تقلید از فرهنگ‌های بیگانه در این سرزمین.
- ✓ تأثیر ناامنی‌ها بر فرار دختران از منزل.
- ✓ ضعف اقتصادی و آثار آن بر فرار دختران از منزل.

اهداف فوق در این تحقیق به گونه علمی مورد بحث قرار خواهد گرفت و راه‌های حل آن با استفاده از منابع معتبر اسلامی چون قرآن کریم و حدیث نبوی صلی الله علیه و سلم و نظریات صاحب‌نظران و دانشمندان پیشنهاد خواهد گردید.

سوالات تحقیق:

- ۱- عمده‌ترین عوامل فرار دختران در ولایت بلخ چی چیزها است؟
- ۲- فرار دختران از منزل چی تأثیرات عواقب را در قبال دارد؟
- ۳- چی راه‌های حل می‌تواند مانع این چالش در جامعه ما قرار گیرد؟

۴- تعریف فرار:

برای «فرار» تعاریف متعددی وجود دارد. فرار را می‌توان این‌گونه تعریف کرد: میل به رهایی از قید خانواده که نوجوان در طلب آن می‌باشد که ممکن است به فرار از سرپرستی و نظارت پدر و مادر منجر گردد. در تعریف دیگری فرار روندی است در جهت یافتن مجالی برای اثبات وجود فرد که در خانه چنین فرصتی را نیافته است.

گاهی اوقات فرار، به‌عنوان تنها انتخاب برای یک شکل بزرگ به نظر می‌رسد. به معنی ترک ارادی خانه یا محیط نظارت شده می‌باشد. معمولاً فرار به‌منظور دوری یا اجتناب از بعضی چیزها، یا برای یافتن و به دست آوردن بعضی چیزهای دیگر صورت می‌گیرد. یک فرد فراری لزوماً یک مفقود شده به حساب نمی‌آید، زیرا فرد مفقود شده فردی است که ممکن است گم، ربوده یا مجروح شده، یا آن‌که برخلاف میلش در جایی نگه‌داشته شده باشد. یک نوجوان فراری همانند نوجوان که شب‌هنگام پنهانی از خانه خارج می‌شود تا با دوستانش اوقات خود را بگذراند، نیست. {شلتوت، ۱۴۸۲، ص ۶۷}

تعریف فرار از منزل:

تعریف فرار از منزل: فرار از خانه و اقدام به دوری و عدم بازگشت به منزل و ترک اعضای خانواده، بدون اجازه از والدین یا سرپرست قانونی خود، در واقع نوعی واکنش نسبت به شرایطی است که از نظر فرد نامساعد، غیر قابل تحمل و بعضاً تغییر ناپذیر است. این عمل معمولاً به‌عنوان یک مکانیسم دفاعی به‌منظور کاهش ناخوشایندی (فشار) و خلاصی از محرکه‌ای آزار دهنده و مضر و دستیابی به خواسته‌های موردنظر و عموماً آرزوهای دورودراز انجام می‌شود. {دهخدا، ۱۳۴۵، ص ۲۳۸}

طوری‌که از تعریف فرار بر می‌آید این اقدام در واقع یک عکس‌العمل در مقابل شرایط دشواری است که فرد را در محاصره خودش قرار داده و راهی برای رهایی از این ناخوشایندی و درعین حال دستیابی به آرزوها تلقی شده می‌باشد، اما امروزه این عمل تنها به خاطر شرایط دشواری که فرد را در محاصره قراردادده نیست بلکه بعضی عدم توانایی در دستیابی به آرزوها و گاهی عوامل بیرونی چون فریب و اغوا به‌عنوان عامل تحریک‌کننده فرار از منزل می‌باشد. {بهرانی، ۱۳۷۳، ص ۷۴}

تعریف دختران فراری:

دختران فراری کسانی هستند که به دلایل مختلف و در اثر رهای ناشی از شرایط سخت زندگی، غالباً علی‌رغم میل باطنی اقدام به ترک خانه و کاشانه خود کرده و از کانون خانواده جدا می‌شوند و عموماً در شهری دیگر بدون داشتن مأمنی مناسب و خانه‌ای دائمی ساکن می‌شوند. این گروه دختران عموماً به دلایلی نظیر فقر، خشونت، محدودیت‌های غیرمنطقی، آزار دیدگی، رها شدن از سوی اطرافیان بخصوص خانواده و... روی به خیابان‌ها می‌آورند و اکثریت آن‌ها به تدریج مبدل به زنان خیابانی می‌شوند که راهی تاریک در پیش رو دارند. دختران فراری غالباً برای زندگی و امرار معاش به کارهای ناپسند و نامشروع روی می‌آورند. {تهاونی، ۱۳۸۶، ص ۲۲۱}

انگیزه‌های فرار

انگیزه افراد فراری بر حسب جنس، سن، تحصیلات و محیط زندگی متفاوت است، اما انگیزه‌های ذیل بین همگان عمومیت دارد:

الف. اثبات وجود و جلب توجه اطرافیان و اجبار آنها برای اجرای تمایلات و خواسته‌های خویش؛
ب. رهایی از هنجارها، فشارها، تحمیل‌ها، قید و بندها، خشونت‌ها و آزارهای خانواده و کسب آزادی عمل در رفتارهای فردی و اجتماعی،

ج. لجاجت با خانواده، سلب آرامش و ایجاد بدنامی یا مشکل برای آنان به جهت عدم تعلق و دلبستگی به خانواده؛

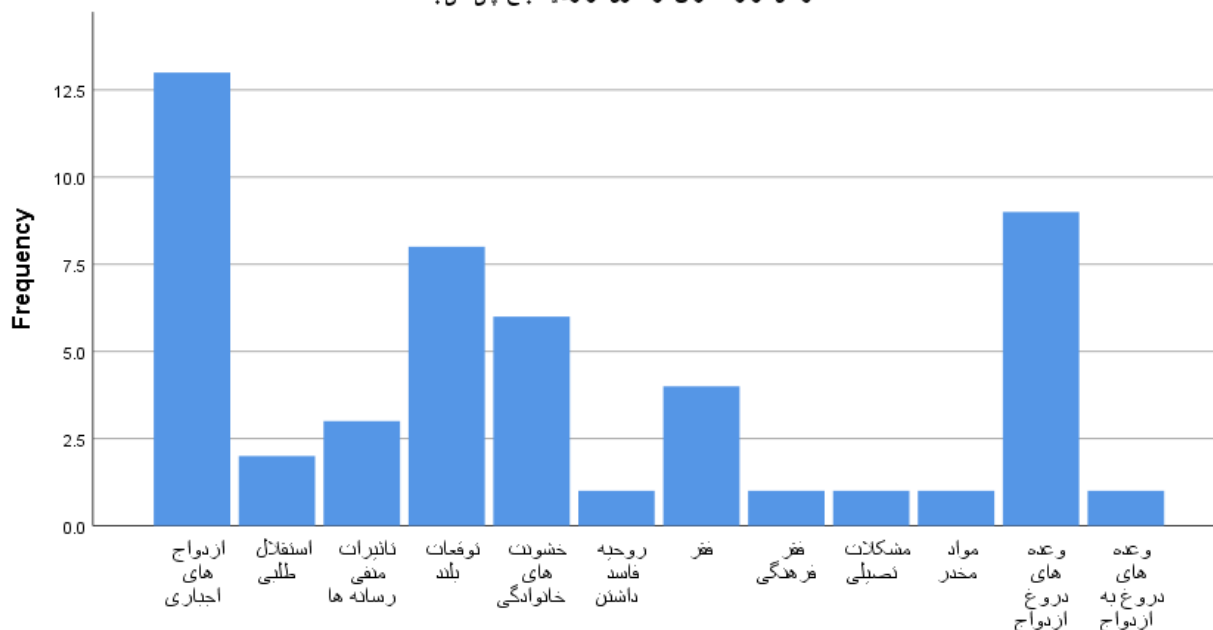
د. تحت فشار قرار دادن دیگران برای تحقق خواسته‌های خود در خصوص زندگی آینده و موقعیت بهتر اقتصادی {اقلیما، ۱۳۸۰، ص ۳۵}

عوامل فردی و اجتماعی فرار دختران از منزل

در مورد عوامل فرار دختران از منزل اینکه چی چیزها سبب فرار دختران از خانه می‌شود نظر بیست تن از دختران که خانه‌های خویش به بنا به دلایلی ترک نموده بودند و معمولاً در خانه‌های امن یا زندان‌ها بسر می‌بردند پرسشنامه توزیع نمودم و مصاحبه گرفتم و همچنان از سی تن از اولیای امور یا والدین که دختران شان بنا به بعضی اسباب خانه‌های شان را ترک کرده بودن نیز پرسشنامه داده و نظر شان را گرفتم که بعد از تحلیل عناوین ذیل با فیصدی آن مشخص گردید.

عوامل فرار دختران از منزل در ولایت بلخ چی می‌باشد؟					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ازدواج های اجباری	13	26.0	26.0	26.0
	استقلال طلبی	2	4.0	4.0	30.0
	تاثیرات منفی رسانه ها	3	6.0	6.0	36.0
	توقعات بلند	8	16.0	16.0	52.0
	خشونت های خانوادگی	6	12.0	12.0	64.0
	روحیه فاسد داشتن	1	2.0	2.0	66.0
	فقر	4	8.0	8.0	74.0
	فقر فرهنگی	1	2.0	2.0	76.0
	مشکلات تصیلی	1	2.0	2.0	78.0
	مواد مخدر	1	2.0	2.0	80.0
	وعده های دروغ ازدواج	9	18.0	18.0	98.0
	وعده های دروغ به ازدواج	1	2.0	2.0	100.0
	Total	50	100.0	100.0	

عوامل فرار دختران از منزل در ولایت بلخ چی می باشد؟

عوامل فرار دختران از منزل در ولایت بلخ چی می باشد؟

عوامل فردی واجتماعی فرار دختران از منزل:

الف: آرزوهای بلند: یکی از عوامل فرار دختران، بلندپروازی و آرزوهای رؤیایی آنها می باشد. برخی از دختران، از سویی خواستگاری شاه زادگان و قصرهای بلورین و پلاژهای کنار دریا را در خواب می بینند و از سوی دیگر وضعیت نامساعد اقتصادی پدر، سرکوفت های خانواده و خواستگارهای کارگر و مکانیک و... این گروه به خاطر خلاصی از دنیای سیاه و خشن فعلی و ورود به بهشت آرزوها از خانه فرار می کنند. {زهرای، ۱۳۸۷، ص ۷۸}

فرار دختران از کانون خانواده و گسیل شدن آنها به سوی خیابان های بی انتها و غوطه ور شدن آنها در حوادث و وقایع اجتناب ناپذیر، نوع حادی از انحرافات و شکستن ارزش ها و هنجارهای مورد پذیرش جامعه محسوب می شود. این پدیده از یک سو، خود معلول حوادث و مسائل مختلفی است و از سوی دیگر خود زمینه ساز بروز مشکلات و معضلات اجتماعی دیگر.

ب: مشکلات تحصیلی و میل به استقلال طلبی: بخش دیگری از دختران فراری از نعمت خانواده و والدین عاطفی بر خوردارند، اما به خاطر شکست در تحصیلات و ناتوانی در ادامه تحصیل، تحقیر معلمان و فشارهای بی مورد والدین به خیابان ها پناه می آورند اما بر اساس تحقیقاتی که بر روی دختران فراری دستگیر شده بهزیستی و کانون اصلاح و تربیت صورت گرفته، میل به استقلال طلبی، مهم ترین علت فرار دختران و پسران از خانه است. {طنطاوی، ۱۳۸۷، ص ۹۸}

ج: زیاده طلبی یا روحیه فاسد داشتن: عده ای از زنان که به زندگی و ارضاء جنسی توسط یک مرد، راضی نیستند و تنوع طلب می باشند این زیاده روی آنها را به سوی روسپیگری سوق می دهد. همچنین عده ای از زنان دارای زندگی مرفهی هستند و هیچ گونه کمبود مالی و عاطفی ندارند، اما به دلیل این که روحیه فاسدی دارند به روسپیگری روی می آورند ولی به خاطر این که خانه و خانواده را مانع پیش روی خود می دانند، از این رو، از خانه فرار می کنند تا راحت بتوانند به مقاصد شوم خود برسند. {صفوی، ۱۳۸۰، ص ۴۹}

عوامل اجتماعی فرار دختران از منزل:

۱- **اعتیاد به مواد مخدر:** مصرف مواد مخدر از جمله عوامل عمده در فروپاشی کانون خانواده به شمار می آید. بسیاری از زندگی هایی که به طلاق و متارکه انجامیده و یا قتل هایی که در اثر کنش ها و واکنش های غیرارادی و رفتارهای خشونت آمیزی

که بر اثر جنون‌های آنی صورت می‌گیرد، بر اثر استعمال مواد مخدر است همچنان استفاده از مواد مخدر یکی از بزرگترین عامل فرار دختران از منزل بشمار می‌رود.

۲- خشونت خانوادگی: از دیگر مؤلفه‌های بروز پدیده دختران فراری، قرار گرفتن در معرض خشونت‌های روحی، جسمی و جنسی است. شمار قابل توجهی از دختران به علت بدرفتاری، بی‌توجهی، کم‌توجهی و درنهایت ضرب و جرح از سوی والدین و سایر اعضای خانواده نظیر: نامادری، ناپدری، برادر بزرگ‌تر و حتی در برخی موارد از سوی اقوام و آشنایان از خانه گریزان شده و اقدام به فرار می‌کنند. {عیان، ۱۳۸۹، ص ۱۴۷}

بررسی‌ها نشان می‌دهند، تحت فشار قرار گرفتن بیش‌ازحد و به بهانه‌های مختلف، تنبیه بدنی و ضرب و جرح، سوءاستفاده جنسی، واداشتن به کارهای سخت و طاقت فرسا، ازدواج‌های اجباری، فقدان یک پشتیبان لازم و مناسب، عدم ساختار مناسب حقوقی و قضایی در دفاع از این افراد و همچنین شکست در زندگی مشترک (دو مورد اخیر مربوط به زنان متأهل است) از جمله عوامل مؤثر در ایجاد انگیزه فرار از خانه است. {شلتوت، ۱۴۸۲، ص ۷۸}

بسیاری از دخترانی که قربانی این نوع خشونت‌ها می‌باشند به دلیل ترس از آزاردهندگان و آبروی خویش، جرأت اظهار مشکلاتشان را ندارند، از این رو، از خانه فرار می‌کنند و در شرایطی که از سوی نیروهای امنیتی مجبور به بازگشت شوند، تمایلی به این کار ندارند، زیرا از محیط ناامن خانه می‌هراسند.

۳- فقر و مشکلات معیشتی: در میان علل و عوامل بروز پدیده دختران فراری و زنان خیابانی، عامل فقر و مشکلات معیشتی و اقتصادی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. عدم بضاعت مالی مکفی خانواده‌ها و ناتوانی در پاسخ‌گویی به نیازهای طبیعی و ضروری مانند: فراهم ساختن امکان ادامه تحصیل، تأمین پوشاک مناسب و... زمینه‌ساز بروز دل‌زدگی، سرخوردگی، ناراحتی‌های روحی، دل‌مشغولی، افسردگی و انزوای را در این دختران فراهم می‌سازد. {رسولی، ۱۳۸۹، ص ۹۸}

این امر موجب می‌شود تا این دختران برای التیام ناراحتی‌های ناشی از مشکلات خود، مستقیم و یا غیرمستقیم، به اقداماتی دست بزنند و خود درصدد حل این مشکل برآیند و در نتیجه، بسیاری از این افراد برای رهایی از بند رفتاری‌ها اقدام به فرار از خانه می‌کنند. این اقدام آغاز بسیاری از انحرافات و افتادن به دامن بسیاری از آسیب‌های فردی و اجتماعی است.

امروزه فشارها و مشکلات اقتصادی، احتمال دو شغله بودن یا اشتغال نان‌آوران خانواده در مشاغل کاذب یا غیر مجاز را افزایش داده است. همین مسئله منجر به کم‌توجهی آنان نسبت به نیازهای جوانان، رفع مشکلات روحی و روانی و تربیت صحیح و شایسته آن‌ها گردیده است.

۴- آشفستگی کانون خانواده: از دیگر مؤلفه‌های بسیار حائز اهمیت در فرار دختران از منزل، گسسته شدن پیوندهای عاطفی و روحی میان اعضای خانواده است. هر چند در بسیاری از خانواده‌ها پدر و مادر دارای حضور فیزیکی هستند اما متأسفانه حضور وجودی و معنوی آنان برای فرزندان محسوس نیست. در چنین وضعیتی پدر و مادر بسان دو جسم بی‌روح در پیکره خانواده مشاهده می‌شوند، در حالی که، عملاً در کانون ارتباطات خانوادگی حضور فعال ندارند. در این خانواده‌ها فرزندان به حال خود رها شده‌اند، ارتباط آنان با افراد مختلف تحت هیچ‌گونه نظارت خاصی نیست. هیچ ضابطه و قانون خاصی در خانواده حاکم نیست. روشن است که چنین وضعیتی زمینه را برای خلأ عاطفی فرزندان به‌ویژه دختران فراهم کرده و موجب فرار از خانه و پناه آوردن به دامن خروشان اجتماع می‌شود. {جزری، ۲۰۰۳، ص ۳۶}

از سوی دیگر، علاوه بر تأثیر عمیقی که تزلزل نهاد خانواده و متارکه والدین در ایجاد انگیزه گریز دختران از منزل دارد، نقش قابل ملاحظه‌ای نیز در فرار برخی از زنان متأهل از خانه و خانواده دارد. چنان‌که پیش‌تر گفته شد، قریب به ۲ درصد از زنان خیابانی را زنان متأهل تشکیل می‌دهند، بررسی‌ها نشان می‌دهد که عواملی نظیر: طلاق، متارکه، اختلافات طاقت فرسا با همسر و خانواده همسر، فقر شدید، عدم حضور همسر در خانه برای مدت طولانی به دلایل مختلف، مانند: افتادن در زندان بلند مدت، نداشتن پشتیبان در خانواده و فامیل و... از جمله عواملی هستند که در فرار این افراد از خانه بسیار مؤثر بوده‌اند.

۵- فقر فرهنگی: یکی دیگر از عواملی که موجب فرار دختران از خانه می‌شود، فقر فرهنگی و محدودیت‌ها و تبعیض‌های ناشی از فقر فرهنگی می‌باشد. از عوامل مهم ایجاد انگیزه فرار دختران از خانه، سطح و طبقه اجتماعی و فرهنگی خانواده است.

چنان که، سطح تحصیلات (بی‌سواد یا کم‌سواد) اعضای خانواده، سطح پائین و نازل اجتماعی خانواده، ناآگاهی اعضای خانواده به‌ویژه والدین از مسائل تربیتی، اخلاقی و آموزه‌های مذهبی، عدم هم‌نوایی خانواده با هنجارهای رسمی و حتی غیررسمی جامعه، هنجارشکنی اعضای خانواده و اشتها به این مسئله و مسائل دیگری از این دست مؤلفه‌هایی هستند که در قالب فقر فرهنگی خانواده در فشارهای روانی و روحی بر دختران نوجوان و جوانی که در این شرایط قرار دارند، تأثیرگذار است و انگیزه‌گریز از کانون خانواده را ایجاد و افزایش می‌دهند. {زهرای، ۱۳۸۷، ص ۱۵۶}

از دیگر عوامل مهم که ناشی از فقر فرهنگی در خانواده می‌باشد، تبعیض جنسیتی و یا تبعیض به‌طور مطلق بین فرزندان می‌باشد. بسیاری از والدین، آگاهانه یا ناآگاهانه، با تبعیض بین فرزندان، موجب اختلاف بین آنان و دلسردی از زندگی می‌شوند. تبعیض در برخورد با خطاها و اشتباهات فرزندان دختر و پسر و عدم اتخاذ رویه منطقی برای برخورد با خطاهای فرزندان و تنبیه تبعیض‌آمیز بر اساس برتری پسر بر دختر یا به عکس موجب سلب اعتماد به نفس و بدبینی فرزندان نسبت به والدین می‌شود. تبعیض در خانه با روحیه حساس و عزت نفس دختران منافات دارد و لطامت جبران‌ناپذیری را بر روح و روان آنان وارد می‌کند و با ایجاد بحران‌های روحی و سرخوردگی، آنان را به‌سوی عکس‌العمل‌های منفی نظیر فرار از خانه سوق می‌دهد.

۶- وعده‌های دروغ به ازدواج: یکی دیگر از راه‌های فریب دختران جوان، وعده ازدواج به آنان می‌باشد. قاچاقچیان از این طریق، اعتماد آن‌ها را به خود جلب کرده و نیت پلید خود را اجرا می‌کنند. سخنگوی مؤسسه بین‌المللی حمایت از حقوق کودکان معتقد است که، امروز، دختران به‌زور به این کار وادار نمی‌شوند، بلکه آن‌ها فریب می‌خورند و این موضوعی است که کار تشخیص قاچاق دخترانی را که مورد سوءاستفاده جنسی واقع می‌شوند، با مشکل مواجه کرده است؛ زیرا قاچاقچیان، در آغاز به این دختران وعده ازدواج می‌دهند و پس از نامزدی، آنان را به ایتالیا می‌برند و از آن به بعد است که در شبکه گسترده قاچاق دختران، مورد سوءاستفاده جنسی قرار می‌گیرند. {رسولی، ۱۳۸۹، ص ۷۸}

۷- رسانه‌ها: رسانه‌های دیداری و شنیداری و مکتوب از جمله مؤلفه‌های درخور توجه در ایجاد انگیزه فرار دختران نوجوان و جوان از خانه و حتی نقش آموزشی منفی و تخدیرکننده در جهت دادن به این فرار و نحوه و شیوه این عمل به شمار می‌رود. بررسی‌ها نشان داده‌اند: ظرف چند سال اخیر ورود برخی مطبوعات زرد (مطبوعات مبتذل، عامه پسند و جنجالی) به عرصه رسانه‌های کشور و استفاده این نشریات از عناوین جنجالی و هیجانی و همچنین بهره‌گیری از شخصیت‌های سینمایی و هنری و درج اخبار بی‌محتوا و توأم با بزرگ‌نمایی، انعکاس بیش‌ازحد اخبار مربوط به بازیگران سینما و توجه مفرط به اخبار حوادث موجب جلب توجه تعداد قابل‌توجهی از دختران نوجوان به مطالب مندرج در آن‌ها شده است و این مسئله موجبات فراهم آوردن زمینه‌های آسیب‌های اجتماعی مختلف به‌ویژه فرار از خانه شده است. {تهانوی، ۱۳۸۶، ص ۶۵}

از سوی دیگر، پخش شمار قابل ملاحظه‌ای سریال‌های تلویزیونی، از صدا و سیما و یا از طریق شبکه‌های ماهواره‌ای خارجی، با مض.

امین زندگی‌های مجرد گونه غربی توأم با جذابیت، نشاط، رفاه، موفقیت و به‌طور کلی با تصویرسازی مثبت از این نوع زندگی‌های ازهم‌گسیخته، نقش مؤثری در تقویت انگیزه‌گریز از قیدوبندهای خانوادگی و فرار از خانه را ایفا کرده است. نقش رسانه‌های جمعی به‌ویژه ماهواره و اینترنت در رواج بی‌بندوباری اخلاقی، مقابله با هنجارهای اجتماعی، عدم پای بندی مذهبی و بلوغ زودرس نوجوانان در مسائل جنسی حائز اهمیت است.

پیامدها و تأثیرات فرار دختران از منزل

در مورد پیامدهای فرار دختران بالای خودی دختران فراری، خانواده‌ها و اجتماع دیدگاه پنجاه تن از اساتید پوهنتون و علماء اسلامی توسط پرسشنامه به نتایج ذیل دست یافتیم.

فرار دختران از منزل چی پیامدهای را به دنبال دارد؟					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	اختلاط نسل	1	2.0	2.0	2.0
	اختلاف میان خانواده‌ها	13	26.0	26.0	28.0

افزایش جرایم	7	14.0	14.0	42.0
افزایش طلاق	10	20.0	20.0	62.0
دشمنی میان خانواده‌ها	19	38.0	38.0	100.0
Total	50	100.0	100.0	

فرار دختران از منزل چی پیامد های را به دنبال دارد؟

پیامدهای فرار دختران:

فرار دختران در واقع تعرض به قاعده کهن و مرسوم زمان‌های دیروز و امروز است که خانه را محل امن و آرامش افراد می‌داند، نه محلی که باید از آن گریخت. این تعرض و جدال، جامعه را تحریک کرده و آشفتگی‌های خاصی را دامن می‌زند. هنگامی که دختری به هر دلیل منطقی یا غیرمنطقی از خانه فرار می‌کند، خود و پیرامونش، یعنی خانواده و جامعه را تا شعاعی وسیع به طرق مختلف در معرض آسیب‌ها و خطرات بسیار زیادی قرار می‌دهد. این پیامدها در بعد فردی، خانوادگی و اجتماعی قابل بررسی است.

۱- پیامدهای فردی: فرار، آغاز بی‌خانمانی و بی‌پناهی است و همین امر، زمینه ارتکاب بسیاری از جرایم را فراهم می‌کند. دختران فراری برای امرار معاش به سرقت، تکدی‌گری، توزیع مواد مخدر، مشروبات الکلی و کالاهای غیرمجاز، روسپیگری، عضویت در باندهای مخوف و کثیف اغفال و فحشاء اقدام می‌کنند.

برخی از این دختران پس از فرار در ساختمان‌های متروکه، پارک، خانه‌های فساد و... شب را به صبح می‌رسانند و از مکانی به مکان دیگر در حرکت هستند، فقط برای آن که بتوانند زنده بمانند. آن‌ها با اسامی مستعار و تیپ پسرانه و کارهای مردانه در جمع دوستان (دختر و یا پسر) روزگار فلاکت باری را سپری می‌کنند. {زهرای، ۱۳۸۷، ص ۵۵}

برخی از باندهای فحشاء نیز اقدام به انتقال دختران فراری به کشورهای دیگر، تجارت سکس و فروش اجزای بدن آن‌ها می‌کنند. دختران فراری تمام پل‌های پشت سر خود را خراب و ویران می‌کنند. قاچاقچیان، دختران جوانی را که به هر انگیزه‌ای از خانه خود گریخته اند طعمه و وسیله درآمد خود قرار می‌دهند و آن‌ها را به برقراری ارتباط جنسی و انجام کارهای خلاف مجبور می‌کنند.

ارتکاب انواع جرایم و فساد اخلاقی موجب می‌شود آنها دچار انواع بیماری‌ها و اختلالات روحی و روانی شوند و برخی از آنها به دلیل سرافکنندگی ناشی از تجاوزات، دست به خودکشی می‌زنند.

از دیگر پیامدهای ناگوار فرار دختران، روسپیگری و ابتلا به انواع بیماری‌های مقاربتی از جمله ابتلا به ویروس ایدز می‌باشد. هر چقدر مدت زمان فرار فرد طولانی‌تر باشد و با افراد بیش‌تری تماس داشته باشد، خطر ابتلا به ویروس ایدز افزایش می‌یابد. این مسئله موجب نگرانی بسیاری از صاحب نظران و متخصصان آسیب‌شناسی اجتماعی و مسئولان بهداشتی در سطح کشور شده است. در صورتی که اقدامات مقتضی و لازم در این زمینه صورت نگیرد، جامعه شاهد عواقب و پیامدهای بسیار خطرناکی خواهد بود که جبران آن تقریباً غیرممکن است.

۲- پیامدهای خانوادگی: فرار دختران می‌تواند بزرگ‌ترین لطمه و ضربه برای حیثیت و شرافت خانوادگی فرد باشد. این عمل اولاً، نشانه‌ای از ناکارآمدی خانواده در تربیت فرزند، شکاف نسلی بین والدین و فرزندان و اختلافات خانوادگی است و ثانیاً از آنجا که فرجام و سرانجام فرار دختران در اکثر موارد گرفتار آمدن در دایره تنگ باندهای فساد و فحشاء و ارتکاب جرایم اخلاقی است، لذا فرار به مفهوم لکه ننگ و بدنامی برای خانواده محسوب می‌شود و بدین لحاظ است که فرار دختران، کم‌تر توسط خانواده‌ها گزارش می‌شود و اغلب پس از بی نتیجه ماندن جستجوها و تلاش‌های خانوادگی، فرار دختر با عنوان فقدان دختر (دزیده شدن او) به مراجع قضایی گزارش می‌شود. {عیان، ۱۳۸۹، ص ۱۱۷}

فرار دختران، زندگی آینده آنان را به تباهی و سیاهی می‌کشاند. احتمال تشکیل خانواده برای دختر فراری به دلیل تهدید سلامت روحی، جسمی و جنسی (به علت رفتار خلاف اخلاق خواسته یا ناخواسته) و خدشه‌دار شدن اصالت و شرافت خانوادگی به حداقل ممکن کاهش یافته و در اغلب موارد به صفر می‌رسد.

از سوی دیگر، دختران فراری با درگیر شدن در مسائل غیر اخلاقی، نمی‌توانند به خانواده باز گردند. مگر آن که خانواده به این نکته توجه نماید که عدم پذیرش فرد به معنای فرو غلتیدن هر چه بیش‌تر او در منجلاب فساد و تباهی است، لذا با اکراه، وی را در خانواده جای می‌دهد یا آن که خانواده دختر فراری، از نوع خانواده دختر فراری، از نوع خانواده از هم گسیخته است و بود و نبود دختر فرق چندانی ندارد. به هر حال، زندگی دختر فراری در صورت بازگشت به منزل نیز همراه با مشکلات مضاعف خواهد بود. زیرا خانواده، وی را به دلیل ارتکاب اعمال خلاف، بیش‌تر از گذشته مستعد کجروی و رفتارهای انحرافی می‌داند، لذا قیود خود را بیش‌تر خواهد نمود، ضمن آن که دختر نیز به دلیل تجربه آزادی‌های خارج از خانه که متناسب با سن و موقعیت او نبوده، محیط خانه را غیرقابل تحمل تر می‌داند.

پیامدهای اجتماعی:

الف: افزایش نرخ مفاسد اجتماعی؛ جامعه شناسان معتقدند: پدیده‌های اجتماعی همچون حلقه‌های زنجیر به هم متصل و وابسته‌اند، به طوری که افزایش نرخ آسیب‌هایی چون طلاق، بیکاری، اعتیاد، ... منجر به افزایش آسیبی نظیر فرار دختران می‌شود و نکته قابل توجه آن که فرار دختران از خانه نیز به افزایش نرخ مفاسد اجتماعی منتهی می‌شود.

ب: تهدید بهداشت اخلاقی و روانی جامعه؛ آسیب‌های اجتماعی از جمله فرار، همچون امراض و ویروس‌هایی هستند که اخلاقیات و حیات اجتماعی را با خطر مواجه کرده و منجر به رواج بی‌حرمتی اخلاقی، تخطی از هنجارهای اجتماعی و ایجاد فضای مسموم در جامع می‌شوند که می‌توانند ضمن لکه‌دار نمودن عفت عمومی و شکستن حریم‌های اخلاقی، بهداشت روحی و روانی اعضای جامعه را تهدید نموده و آسیب جدی بر سلامت جامعه وارد نمایند.

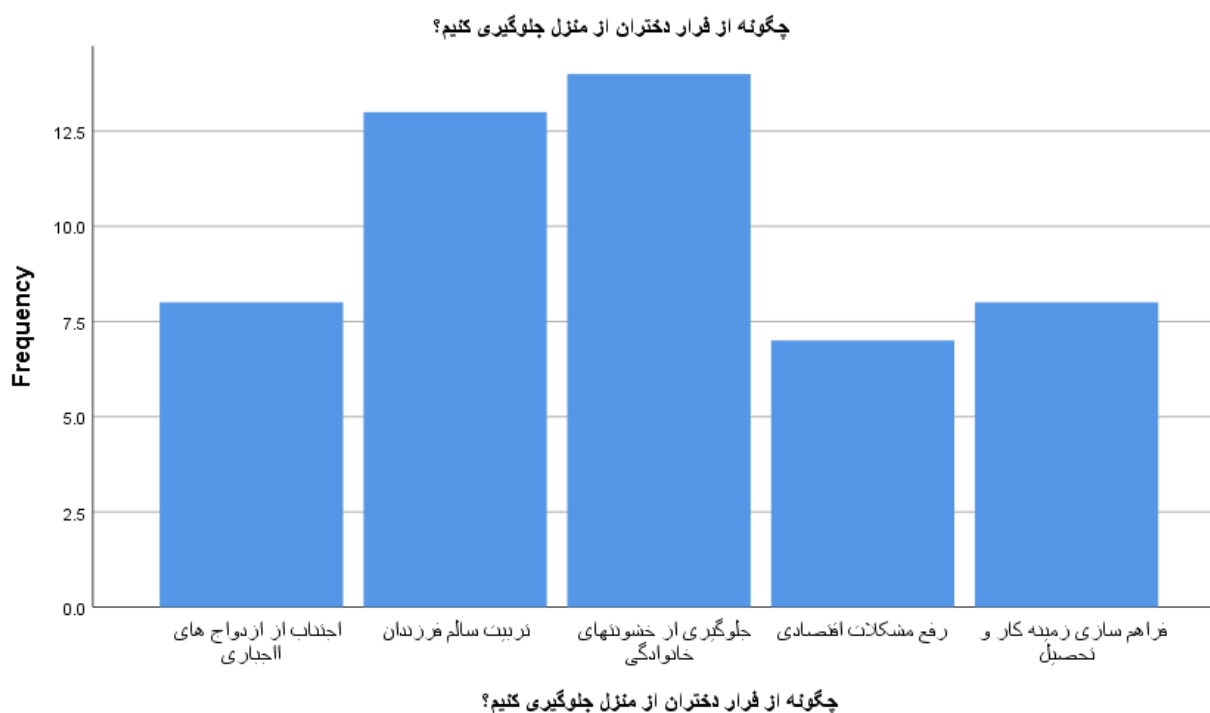
ج: تحمیل هزینه‌های اجتماعی؛ فرار دختران هزینه‌های فراوانی را بر دوش جامعه و دولت تحمیل می‌کند، به طوری که اقداماتی نظیر: دریافت گزارشات فقدان دختر و شناسایی دختران فراری توسط نیروهای چندگانه امنیتی، بازجویی و انجام مراحل قضایی، ایجاد مراکز مختلف - مانند کانون اصلاح و تربیت و مراکزی که قبلاً در زمینه ساماندهی دختران فراری فعال بودند و نیز مسئولیت سازمان بهزیستی، همگی هزینه‌های هنگفتی را بر جامعه تحمیل می‌نماید. {شلتوت، ۱۴۸۲، ص ۶۷}

دختران فراری با فرار خود از خانه روندی را برای خود در پیش می‌گیرند که جز غوطه‌پور شدن در بدبختی و سقوط چیزی عاید نمی‌شود. بسیاری از دختران فراری به خاطر مشکلات طاقت فرسای درون محیط خانواده و با هدف نجات از بدبختی و

سختی‌ها اقدام به این کار می‌کنند و بسیار اندک اند کسانی که به انگیزه رسیدن به معشوق و یا به خاطر رسیدن به جاذبه‌های شهرهای بزرگ مبادرت به این عمل می‌کنند؛ اما با این حال، مسیر پیش روی این دختران بی‌پناه، مسیری جز تباهی نیست. راه‌های حل فرار دختران از منزل در ولایت بلخ

در مورد اینکه چگونه می‌توان از فرار دختران از منزل در ولایت بلخ جلوگیری کرد پرسشنامه خویش را برای پنجاه تن از اساتید و علمایی اسلامی و اهل خبره توزیع نمودیم که عناوین ذیل با فصدی آن به دست آمد.

چگونه از فرار دختران از منزل جلوگیری کنیم؟					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	اجتناب از ازدواج‌های اجباری	8	16.0	16.0	16.0
	تربیت سالم فرزندان	13	26.0	26.0	42.0
	جلوگیری از خشونت‌های خانوادگی	14	28.0	28.0	70.0
	رفع مشکلات اقتصادی	7	14.0	14.0	84.0
	فراهم‌سازی زمینه کار و تحصیل	8	16.0	16.0	100.0
	Total	50	100.0	100.0	

راه‌های حل فرار دختران از منزل از منظر اسلام

۱- تربیت سالم فرزندان

برای جلوگیری از بحران فرار از منزل یکی از گزینه‌های مؤثر تربیت سالم فرزندان است که از جمله مسئولیت‌های می‌برم والدین بشمار می‌رود. هرگاه فرزند بخصوص دختران از بدو طفلیت تحت تربیت اخلاقی قرار گیرند و از سجایای نیک اخلاقی برای شان از آدرس قرآن و حدیث معلومات داده شود هیچ‌گاه عزت‌نفس خویش را نادیده گرفته به‌سوی انحرافات نخواهند رفت و

فرار از منزل که یک پدیده شوم و از اخلاق زشت محسوب می‌گردد در فکر خود نمی‌تواند آنرا را تصور کند. {تهانوی، ۱۳۸۶، ص {۱۴۷}

۲- قناعت به داشته‌ها و سپاسگزاری نعمات الله

در تمام مراحل زندگی اولاد باید برای او فهمانده شود که به داشته‌های خود قناعت نموده و همیشه سپاس گذار الله متعال بوده باشد چون سرشتا و فطرتاً دنیا دوست است و اگر قناعت پیشته نکند و به داشته‌های خویش شکر نکند نفس سرکش او را واداشته به منجلاب بدبختی غرق خواهد کرد و وقتی به مشکلات زندگی پدری خویش نگاه کند قناعت نکرده و تصمیم فرار از منزل خواهد گرفت، لهذا والدین همیشه سعی و تلاش نمایند تا فرزندان خویش قانع سازند و آنها را متوجه نعمات الله تبارک و تعالی بسازند. چنانچه الله متعال می‌فرماید: (لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ) {ابراهیم: ۷} ترجمه: اگر شما شکر کنید ما نعمات خویش را افزایش می‌دهیم و اگر کفران نعمت کنید بی‌شک عذاب ما سخت است. لهذا انسان باید همیشه در برابر تمام نعمات الله تبارک و تعالی سپاس گذار باشد در غیر صورت کسیکه کفران نعمت کند الله تبارک و تعالی با زوال نعمات خویش آن شخص را مجازات می‌کند.

۳- جلوگیری از خشونت‌های خانوادگی:

خشونت‌های خانوادگی سبب بروز مشکلات گوناگون اجتماعی می‌گردد از جمله دل سرد شدن از کانون خانواده و تصمیم فرار و یا ترک خانه و کشانه و رهسپار شدن به منجلاب بدبختی و سرنوشت نامعلوم و آینده خطیر و فاقد حیا و بی‌اعتبار سازی اهل بیت و خانواده در نهایت بدنامی تمام قوم و قبیله را در قبال دارد از همین لحاظ است که دین مبین اسلام برای داشتن خانواده سالم و فضای مملو از محبت و صمیمیت را تأکید می‌کند و برای والدین نحوه رفتار و گفتار و سلوک را در قبال فرزندان شان به زیباترین شکل ترسیم می‌کند تا فضا صمیمانه باقی بماند و تمام اعضای خانواده در فضای صلح و آشتی در کنار هم احساس راحتی و آرامش داشته باشد چنانچه الله تبارک و تعالی مهربانی می‌کند: (وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ) {النساء: ۲۰} ترجمه: و با زنان خویش به وجه احسن معاشرت کنید.

۴- اجتناب از ازدواج‌های اجباری:

طبیعی است زمانی که خلاف میل جوان تصمیم گرفته شود و خواسته‌ها او در نظر گرفته نشود و ازدواج که یک پیمان ابدی و عمری است مطابق میل او نباشد جوان به خاطر رهایی از همچو زندگی ذلت‌بار و ناخوش آیند فرار می‌کند و برای نجات خویش فرار از منزل را یگانه راه میابد. درحالی‌که دین مقدس اسلام نکاح را سنت قرار داده و پیوسته جوانان را ترغیب و تشویق می‌کند تا تشکیل خانواده دهند و زندگی تنهای رهایی یابند همچنان برای داشتن یک زندگی مسالمت‌آمیز قبل از ازدواج توافق طرفین را شرط قرار می‌دهد و به دختران باکره و بیوه حق انتخاب را قایل می‌شود تا از زندگی آینده خویش راضی باشند و فضایی دوستانه مملو از عشق و محبت داشته باشند چنانچه نبی کریم صلی الله علیه وسلم فرموده اند: (الْأَيُّمُ أَحَقُّ بِنَفْسِهَا مِنْ وَلِيِّهَا وَالْبِكْرُ تُسْتَأْذَنُ وَإِدْنُهَا صِمَاتُهَا) المسند المستخرج علی صحیح مسلم لأبی نعیم (۴/ ۸۶) ترجمه: زن بیوه نسبت به ولی خویش به نفس خویش مستحق تر است و از دختر باکره در مورد نفس اش سوال می‌شود و اجازه او سکوت اوست.

از حدیث شریف واضح فهمیده می‌شود که چی بیوه و چی باکره در امر ازدواج از ایشان استادان صورت می‌گیرد و نکاح زمانی عقد می‌گردد که آنها رضایت خویش را نشان دهند و حدیث دلیل است که ازدواج اجباری به هیچ وجه در اسلام جواز ندارد و اسلام عزیز طرفین را چی و پسر باشد و یا دختر صلاحیت داده تا در مورد زندگی آینده خویش ابراز نظر کند چون این امر کمک می‌کند تا کانون خانواده عاری از هر نوع خشونت و بدرفتاری باشد و سبب دل سردی و یا فرار از منزل نگردد.

۵- فراهم سازی زمینه‌های تحصیلی:

تحصیل از جمله حقوق مشروع تمام پیروان دین اسلام عم از زن و مرد می‌باشد با در نظر داشت شرایط اسلامی البته هیچ‌کس حق باز داشتن زنان و یا پسران را از تحصیل ندارد در صورت که ممانعت‌ها بوجود بیاید طبعاً که انسان در برابر حق تلفی خاموش ننشسته و مطابق توان خود اقدام می‌کند مخصوصاً قشر اناث که توان مبارزه و داد خواهی ندارند دست به تصامیم منفی برده و حتی از کانون خانواده بخاطر حق تلفی فرار می‌کند. اینکه شریعت به مردان و زنان اجازه تحصیل علوم اسلامی و

عصری را جهت دفع مشکلات و دستیابی به رفاه داده در این امر شکی وجود ندارد چون نص صریح قرآن و احادیث گهربار نبی کریم صلی الله علیه وسلم موجود است. چنانچه الله تبارک و تعالی در نخستین آیات نازل که آغازگر بعثت پیامبر گرامی اسلام است می فرماید: (اَفْرَأَ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ اَفْرَأَ وَرَبُّكَ الْاَكْرَمُ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ) {العلق: ۱-۵} ترجمه: بخوان به اسم پروردگارت که خلق کرد. انسان را از خون بسته خلق کرد بخوان که پروردگار تو مکرم است آن ذاتیکه انسان را توسط قلم آموختاند آنچه را نمی دانست.

در حدیث شریف نیز آمده است که: (طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ) {سنن ابن ماجه ت الأرئوؤط: ۱ / ۱۵۱} ترجمه: طلب علم بر تمام مسلمانان فرض است.

۶- فراهم سازی زمینه های کاری:

بیکاری منبع مشکلات و زمینه ساز انواع و اقسام فساد و بیماری ها روحی و روانی می باشد خانواده و دولت مسولیت دارد تا زمینه کاری را بخصوص برای قشر جوان آماده سازد در غیر صورت جوانان منحرف گردیده و عامل رفتارهای منفی در جامعه قرار خواهند گرفت که یکی از این مشکلات فرار از منزل را می توان نام برد.

۷- رفع مشکلات اقتصادی:

واضح است که فقر نیز از جمله عوامل بارز مشکل آفرین در جامعه بشری بشمار می رود و اگر مشکلات فقر و بیچارگی از جامعه دور نگردد سبب ایجاد یک سلسله مشکلات خواهد گردید از جمله فرار از منزل چون وقتی جوان وضعیت اقتصادی خانواده خویش را مشاهده می کند و درعین حال نیازهای خویش را مقایسه می کند درمی یابد این خانواده نمی تواند به تمام خواسته این جوان رسیدگی کند لهذا تصمیم می گیرد که خانه را عوض کند و خویش را به امیال نفسانی برساند بی خبر از آنکه با فرار تنها مشکل حل نشده بلکه بیشتر از قبل نیز گردیده است. بناء وظیفه اولیای امور و دولت است که بخاطر حل مشکل اقتصاد جوانان اقدامات داشته باشند تا از فساد ناشی از آن در امان باشیم.

نتیجه گیری:

از تحقیق هذا در مورد {عوامل فرار دختران از منزل در ولایت بلخ افغانستان و راه های حل آن از منظر اسلام} که عوامل فردی و اجتماعی فرار را به شکل همه جانبه به بررسی گرفتیم و پیامدهای فردی، اجتماعی و خانوادگی آنرا تحت غور قرار دادیم و پس از دانستن عوامل و پیامدها راه های حل فرار دختران از منزل را در ولایت متذکره از منظر اسلام جستجو نموده خدمت خواننده های محترم قرار دادیم. به نتایج ذیل دست یافتیم.

- ۱- اینکه چی چیزی عامل اصلی فردی فرار دختران از منزل بوده؟ طبیعی است که مشکلات عدم دست رسی به سیستم تحصیلی ناآگاه بودن خود عامل بزرگی برای تصامیم غیرمنطقی می تواند باشد و همچنان استقلال طلبی، زیاده طلبی، آرزوهای بلند و داشتن روحیه فاسد خود نیز از عوامل بزرگی فردی فرار می باشد.
- ۲- در جریان تحقیق دریافتیم که عوامل اجتماعی فرار نیز وجود دارد که از آنجمله به اهم آن اشاره می کنم. اعتیاد به مواد مخدر، خشونت های خانوادگی، فقر و مشکلات معیشتی، آشفتگی کانون خانواده و ضعف فرهنگی، وعده های دروغ و فریب ازدواج و رسانه های جمعی که همه اینها نقش اساسی را در ترک خانه و کاشانه ایفا می کند.
- ۳- در جریان تحقیق دانسته شد که فرار دختران از منزل پیامدهای سوء روی خانواده، اجتماع از خود بجا می گذارد.
- ۴- برای جلوگیری از این پدیده شوم و ننگ آور راه های حل نیز باید در نظر گرفته شود من جمله به تربیت سالم فرزندان باید توجه شود و به فرزندان انگیزه داده شود که به داشته های خویش قناعت داشته باشد و همیشه سپاس گذاری نعمات الله متعال را کنند همچنان کوشش شود تا از خشونت های خانوادگی جلوگیری شود چون می تواند تأثیرات منفی بالای فرزندان بگذارد از ازدواج های اجباری باد اجتناب گردد زمینه های کاری و تحصیلی برایشان فراهم گردد و مشکلات اقتصادی نیز باید رفع گردد چون همه اینها کمک می کند تا از فرار دختران از منزل جلوگیری گردد.

منابع:

- ۱- قرآن کریم.
- ۲- اقلیما، مصطفی (۱۳۸۰) بررسی عوامل موثر در بازگشت مجدد زنان و دختران آسیب‌دیده. اول، آوی نور، تهران.
- ۳- بخاری، ابوعبدالله محمد اسماعیل بخاری (۱۹۹۷ م) صحیح بخاری. ریاض: دارالسلام.
- ۴-
- ۵- بهرانی، محمود (۱۳۷۳) بررسی چگونگی گذراندن اوقات فراغت در بین دختران: دوم. تهران، احسان.
- ۶- ترمذی، ابو عیسی محمد بن عیسی (۲۰۰۲ م) جامع ترمذی. ریاض: بین الافکار الدولیه.
- ۷- تهانوی، اشرف علی. (۱۳۸۶) تربیت اولاد در اسلام. مترجم: عبدالحق. دوم، تهران: خاور،
- ۸- جزری، عبدالرحمن، (۲۰۰۳) الفقه علی المذاهب الاربعه، مصر: دارالتقوی.
- ۹- دهخدا، علی اکبر. (۱۳۴۵) فرهنگ دهخدا. اول، تهران: دانشگاه تهران.
- ۱۰- رسولی، محمد اشرف علی. (۱۳۸۹) فواید ازدواج تولدات. دوم. کابل: مستقبل.
- ۱۱- رسولی، محمد اشرف، (۱۳۷۶) ازدواج یا پیمان‌های مقدس. سوم، پشاور: قصه‌خوانی.
- ۱۲- زهراوی، فاطمه. (۱۳۸۷). بررسی علل خانوادگی و اجتماعی فرار دختران از منزل. سوم، تهران: احسان.
- ۱۳- سجستانی، ابو داود سلیمان بن الأشعث (۲۰۰۲ م) سنن ابی داود. ریاض: بیت الافکار دولیه.
- ۱۴- شلتوت، محمود، (۱۴۸۲)، اسلام آیین زندگی، اول، تهران: مهارت.
- ۱۵- صفوی، نواب. (۱۳۸۰). تعریف علل و پیشنهادهای برای پیشگیری و درمان، و بهره اجتماعی فرار. سوم، تهران: کتبیبه.
- ۱۶- طنطاوی، علی. (۱۳۸۷). به دوشیزگان و جوانان. مترجم: لیب بلخی، محمد اسماعیل، اول، کابل: جمعیت اصلاح افغانستان.
- ۱۷- عیان، نادیه، (۱۳۸۹)، حقوق زن در اسلام و قوانین افغانستان. دوم. کابل: مستقبل.
- ۱۸- قشیری، ابو الحسین بن حجاج بن مسلم (۲۰۰۲ م) صحیح مسلم ریاض: بیت الافکار.